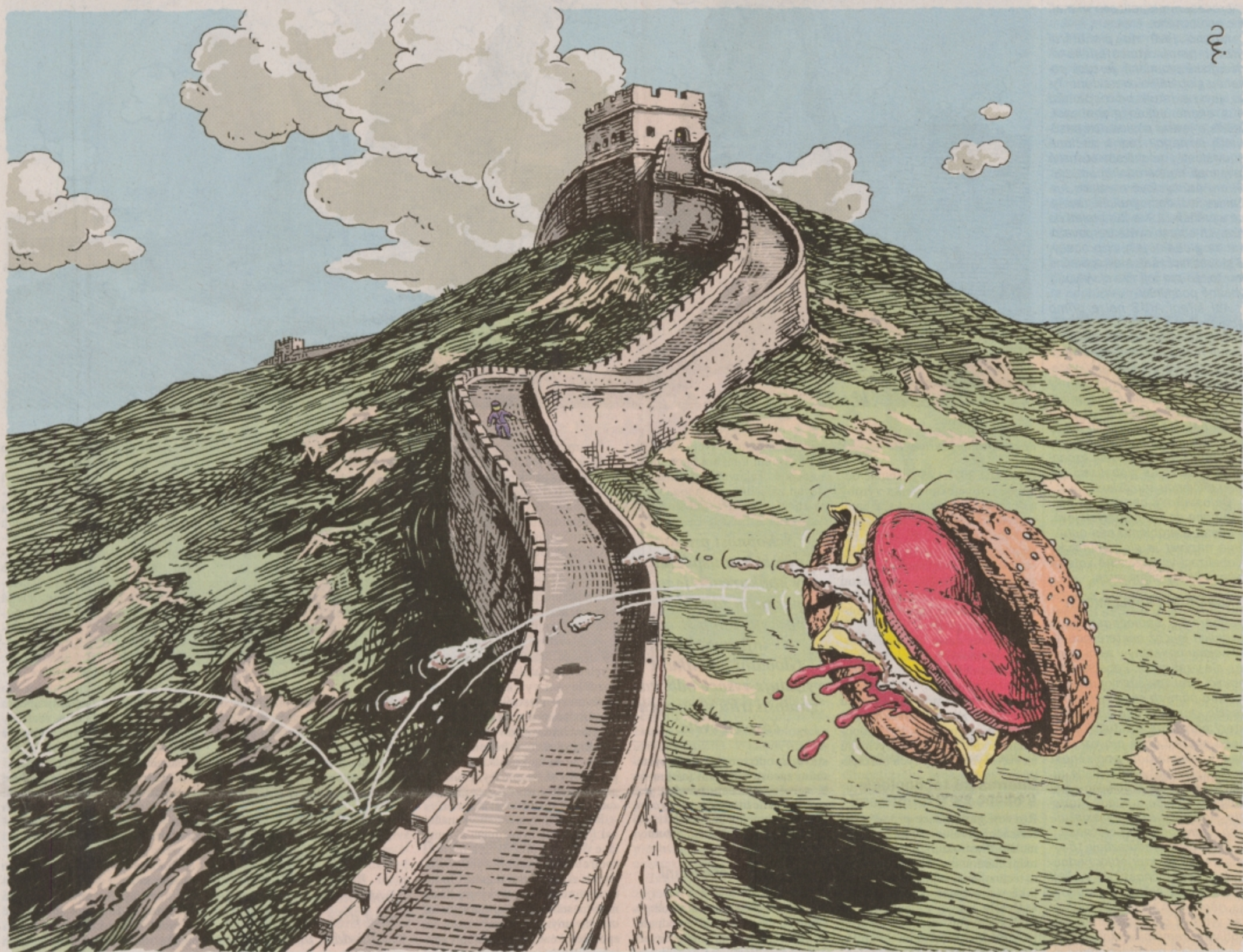

PRŮVODCE GLOBALIZACÍ

MIMORÁDNÉ VYDÁNÍ ORIENTACE, PŘÍLOHY LIDOVÝCH NOVIN PRO CIVILIZACI A MÝŠLENÍ

CO JE GLOBALIZACE A JAKÉ JSOU JEJÍ DŮSLEDKY

Co to je „globalizace“? Jak mění svět a lidskou společnost? Je nevyhnutelná? Můžeme se jí bránit? A máme to dělat? Na tyto otázky nyní slyšíme mnoho velmi odlišných odpovědí. Často jsou ukvapené a vedou ke zbytečně vyostřeným debatám a radikálním hodnocením, které zamlžují podstatu věci a ztěžují naši orientaci ve světě.

Luděk Sýkora

Globalizace představuje jedno z nejzajímavějších i nejožehavějších témat současnosti. Bylo o ní už řečeno mnohdy, přesto však stále slyšíme nejroztodivnější představy o tom, co globalizace vlastně je, jaké má příčiny, jak se vyvíjí a jaké důsledky přináší. Tento článek se pokouší rozplést klubko příčin a následků, přinést utříděný, a tudíž i jasnější pohled na globalizaci a její důsledky pro společnost.

Nejprve řekneme, co tedy globalizace vlastně je, poté budeme podrobněji zkoumat její zrod. Největší část nám ale zabere mapování toho, jaké má globalizace dopady na společnost. (Některé pojmy, kterým se při řeči o globalizaci nemůžeme vyhnout, vysvětluje „slovníček globalizace“ uvnitř přílohy.)

Pojem „globalizace“ pojmenovává skutečnost, že jsme svědky vzniku celosvětové úrovně organizace a integrace, která nově zastře-

šuje nynější národní, regionální a místní systémy.

Hnacím motorem tohoto procesu je globalizace ekonomických aktivit, která zejména v posledních třiceti letech propojuje výrobu a trhy různých zemí. Pro současnou fázi globalizace je příznačná nerovnováha mezi ekonomickou mocí (ta se už silně koncentrovala a působí na celosvětové úrovni) a společností. Státy jsou však velmi zdrženlivé, když mají své rozhodovací pravomoci předávat nadnárodním institucím. Tento proces je pro ně velmi bolestný.

Nadnárodní firmy, pionýři globální ekonomiky

Ekonomická globalizace je pokračováním vývoje překonávajícího hranice států, který byl až donedávna nazýván internacionalizací světového hospodářství.

Pro současnou fázi globalizace je příznačná nerovnováha mezi ekonomickou mocí a společností.

Státy jsou však velmi zdrženlivé, když mají své rozhodovací pravomoci předávat nadnárodním institucím.

Mezi někdejší internacionalizací a dnešní globalizací je ovšem rozdíl. Internacionalizace představovala mezinárodní obchod se zbožím vyrobeným v rámci národních hospodářství. V případě globalizace však státní hranice již ne-

hraní roli mantinelů, uvnitř kterých je výrobní proces uzavřen.

První nadnárodní firmy se začaly vytvářet již v 19. století v souvislosti s dobýváním nerostného bohatství v koloniích. Výrazněji se však globalizace začala projevovat až po 2. světové válce, kdy se národní ekonomiky - zejména vyspělých států - stále více zapojovaly do mezinárodního systému produkce, distribuce a směny zboží a služeb.

V rámci obnovy válkou zničené Evropy zde od 50. let americké firmy (např. Ford, General Motors či Exxon) budovaly výrobní kapacity. Evropa je přitahovala - byl zde slibný potenciál rostoucích trhů a navíc oplývala levnější a přitom kvalitní pracovní silou.

O něco později začaly uplatňovat podobnou strategii také západoevropské a japonské firmy. Hlavním cílem bylo přiblížení výroby k trhu, proto budované výrobní kapacity sloužily především dodávkám na místní trhy.

Proces ekonomické integrace v mezinárodním měřítku byl významně urychlen některými událostmi z konce 60. a první poloviny 70. let 20. století. Koncem 60. let se ve většině vyspělých zemí projevovalo zpomalení poválečného ekonomického růstu. Zároveň došlo k rozpadu systému regulace mezinárodního obchodu zakotveného v brettonwoodských dohodách. Tento systém podporoval internacionalizaci tím, že zajišťoval stabilní ekonomické, a zejména finanční prostředí pro mezinárodní obchod.

Ropná krize v první polovině 70. let vytvořila klima, v němž firmy musely radikálně snižovat ná-

klady. Kdo chtěl přežít, musel přejít na nové strategie rozvoje. Jednou z nich se stala expanze do dalších států.

Pomocí akvizic, fúzí a výstavby nových provozů se firmy zabýdlovaly na nových trzích a snažily se odbourat konkurenci. Takové strategie se uplatňovaly zejména v rámci vyspělých zemí. Pokračoval tak trend nastolený po 2. světové válce americkými firmami. Nyní se také USA postupně staly příjemcem zahraničních investic, zatímco firmy z Japonska, Kanady, Velké Británie, Německa, Švýcarska, Nizozemska a dalších evropských zemí v narůstající míře investovaly v zahraničí. Postupně tak v rámci vyspělých zemí narostla ekonomická organizační provázanost.

Vyspělé země navíc postupně liberalizovaly své vnitřní i zahraniční trhy a od 70. let začaly pomoci rozličným zvýhodněním přitahovat přímé zahraniční investice. V takovém prostředí se dařilo expanzi nadnárodních firem.

Firmy navíc objevily, že je výhodné snižovat výrobní náklady tím, že se část výrobního procesu

přesune do oblastí s dostatkem levné pracovní síly. Tento postup vedl ke vzniku tzv. nové mezinárodní dělby práce.

Průmyslová výroba, která se od počátků průmyslové revoluce soustředila ve vyspělých zemích, se začala přesouvat do zemí světové semiperiferie, zejména do nově industrializovaných zemí Jižní Ameriky a jižní a jihovýchodní Asie. Řídící funkce, výzkum a vývoj však zůstaly v původních jádrových územích rozvinutého světa.

Mnoho nadnárodních společností se vyrostlo ve výrobním sektoru, další začaly vznikat v sektoru služeb. Globalizaci produkce zboží rychle následovala globalizace distribuce zboží, a to prostřednictvím aktivit nadnárodních obchodních společností.

Hypermarkety a supermarketové mezinárodní řetězce, které propojují globalizaci výroby s globalizací spotřeby, jsou pomyslnou špičkou ledovce a pro většinu lidí představují nejviditelnější stránku globalizace. Pro rozvoj a chod globální ekonomiky jsou však podstatnější výrobní služby (např. fi-

nančníctví, poradenské a právnícké firmy, firmy na trhu s nemovitostmi, z oblasti reklamy a médií). Ty slouží k rychlým přesunům peněz a informací mezi světovými regiony, k poskytování poradenských služeb při expanzi do nových oblastí apod. Nadnárodní společnosti

Ropná krize v první polovině 70. let vytvořila prostředí, v němž firmy musely radikálně snižovat náklady. Kdo chtěl přežít, musel přejít na nové strategie rozvoje. Jednou z nich se stala expanze do dalších států.

z oblasti výrobních služeb vytvářejí infrastrukturu globální ekonomiky. Ústředí firem z oblasti výrobních služeb se soustřeďují ve velkoměstech, zejména v New Yorku, Londýně a Tokiu; jejich pobočky pronikají do všech významných center.

Kromě nadnárodních organizací produkce se v posledních desetiletích vytvořil nový mezinárodní finanční systém, založený na nepřetržitém 24hodinovém obchodování s měnami, akciemi a dalšími finančními produkty. Globalizace finančních trhů začala rozvojem eurdolarových trhů v 60. letech, přelivem petrodolarů v letech 70. a dále byla podnětována uvolněním směnných kursů měn a deregulací finančních trhů.

Pokračování na straně 20

LUDEK SYKORA

Autor je sociální geograf, odborný asistent na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK. Ve svých přednáškách a výzkumu se věnuje současným proměnám měst, globalizaci, trhu s nemovitostmi a bytové politice. Je autorem řady odborných prací publikovaných zejména v zahraničí. Průvodce globalizací napsal pro LN na základě své studie *Globalizace a její společenské a geografické důsledky*, která právě vychází v knize *Stát, prostor, politika* editované P. Jehličkou, J. Tomešem a P. Daňkem. (<http://www.natur.cuni.cz/~sykora/>)

Slovníček globalizace

„GLOBÁLNÍ“ PROBLÉMY
A GLOBALIZACE

„Globální“ jevy, procesy a problémy mohou, ale nemusí, souviset s globalizací. Existuje celá řada globálních jevů, které s procesem globalizace nemají nic společného.

Mnoho jevů na planetární úrovni (např. atmosférické či oceánské proudění), je svojí povahou globálního charakteru. Tyto jevy existují od nepaměti a s ekonomickou globalizací, která je jevem posledních desetiletí, je nepojí žádná příčinná souvislost. I mnohé společenské jevy mají nadnárodní charakter. Šíření průmyslové revoluce, urbanizace či demografické revoluce v průběhu 19. a 20. století do různých oblastí světa lze považovat za globální jevy či procesy. S globalizací však mají společné jen to, že pro její rozvoj vytvořily vhodné podmínky.

Ani šíření AIDS nelze přímo spojovat s globalizací. Ekonomická globalizace znamená rychle narůstající množství mezinárodních cest a kontaktů, které vytvářejí vhodnější podmínky pro šíření AIDS, ale přímá příčinná souvislost zde není.

Ani některé z veřejnosti dobře známých globálních problémů, jako například zvěřování ozonové díry, nemají s globalizací přímou příčinnou souvislost.

Celosvětový charakter, průběh nebo dopad některých jevů, procesů a problémů nás opravňuje nazývat je globálními; ke globalizaci však z valné většiny nemají žádný přímý vztah.

NADNÁRODNÍ SPOLEČNOSTI

Nadnárodní společnosti jsou podniky, jejichž některé pobočky nejsou umístěny v zemi původu, ale v zahraničí. Pobočky v zahraničí jsou zakládány prostřednictvím přímých zahraničních investic mateřského podniku, který převezme existující firmu nebo postaví nové provozní kapacity. Nadnárodní společnost může vzniknout i na základě fúze dvou firem z odlišných zemí původu. Tři výše uvedené strategie slouží i k expanzi existujících nadnárodních společností.

Peter Dicken zdůrazňuje tři významné charakteristiky nadnárodních společností: 1) vyvíjejí ekonomické aktivity na několika národních trzích; 2) mohou tak využívat odlišností mezi jednotlivými zeměmi včetně rozdílů v politických prioritách, regulačních mechanismech a například rozsahu pobídek pro přilákání zahraničních investic; 3) nadnárodní společnosti mají vysokou mobilitu a na měnící se místní podmínky mohou rychle reagovat tím, že své aktivity přenesou na vhodnější místo v jiné části světa.

BRETTONWOODSKÉ DOHODY

Dohody z konference OSN, která se v červnu 1944 konala v Bretton Woods v USA, položily základ poválečnému světovému měnovému a finančnímu systému. Cílem dohod bylo vytvoření ekonomického prostředí, které prostřednictvím obchodu a hospodářské integrace povede k rychlé poválečné obnově.

Základ brettonwoodských dohod tvořil systém pevných směnných kursů hlavních světových měn, vytvářející stabilní prostředí pro mezinárodní obchod. Základní platební jednotkou byl americký dolar vázaný na zlato, který představoval kotvu mezinárodního měnového řádu. Součástí brettonwoodského systému byl i vznik Mezinárodního měnového fondu a Světové banky.

Období od 2. světové války až do poloviny 60. let představovalo zlatý věk ekonomického růstu a rozvíjejícího se obchodu. Na přelomu 60. a 70. let však v USA narůstala inflace a prohluboval se deficit platební bilance zahraničního obchodu. Spojené státy řešily nepřiznivou situaci devalvaci dolaru, která měla obnovit domácí ekonomický růst a posílit pozici USA na světových trzích, a zrušením směnitelnosti dolaru za zlato, a tím i hlavního stavebního pilíře brettonwoodského systému. V letech 1971-1973 následoval přechod na systém volně plovoucích kursů nejvýznamnějších měn, který existuje dodnes.

Pokračování ze strany 19

Od konce 80. let se postupně odděluje reálná ekonomika výroby a obchodu se zbožím a službami od symbolické ekonomiky finančních transakcí. Vytváří se tzv. kasinová ekonomika, tj. virtuální ekonomika, kde spekulanti se směnnými kursy, akciemi a jinými finančními produkty přemísťují v rámci globální ekonomiky obrovské sumy peněz.

Průměrný denní obrat na světových devizových burzách stoupl za posledních 20 let stonásobně. Finanční transakce v současnosti mnohonásobně převyšují objem obchodů se zbožím. Hodnota světového exportu za rok 1998 odpovídala obratu pěti průměrných dnů na světových devizových burzách.

Informační technologie
a obchod s informacemi

Rozvoji globalizace přispěla informační revoluce. Vznikla technická infrastruktura pro chod globální ekonomiky. Nové informační technologie, zejména telekomunikace a světová počítačová síť, ovlivnily rozvoj globalizace ve třech klíčových oblastech, kterými jsou obchod se zbožím a kapitálem, řízení nadnárodních společností a zprostředkování informačních, poradenských a finančních služeb.

V éře internacionalizace hrála významnou roli nákladní doprava, umožňující rozsáhlé přesuny zboží na velké vzdálenosti. Globalizace vyžaduje i efektivní osobní dopravu, umožňující pohyb manažerů mezi jednotlivými částmi globálně rozprostřených firem nebo osobní vyjednávání obchodních podmínek v různých částech světa. Na významu však nabývají zejména informační technologie, mezi nimiž hrají klíčovou roli telekomunikace a celosvětová počítačová síť.

Ve světovém obchodu se lépe prosadí firmy, které jsou schopné rychle reagovat na měnící se poptávku v různých světových regionech. Mnoho klíčových obchodů je dnes navíc nezávislých na nákladní dopravě a často není nezbytný ani osobní kontakt. Například obchod v rámci globálního kasina se odehrává výhradně po telefonních a počítačových sítích. Stále více firem používá k nabídce zboží internet, prodej ve virtuálních obchodech rok od roku dramaticky roste.

Informační technologie rovněž hrají klíčovou roli při expanzi nadnárodních společností. Zprostředkování základních informací o nových zájmových oblastech, vyjednávání o investicích i následné převody kapitálu si dnes těžko dokážeme představit bez telefonu a počítače.

V souvislosti s informační technologickou revolucí se hovoří o vytváření informační společnosti. Narůstá totiž role informací a znalostí, které jsou důležité pro vytváření zisku. Schopnost prodat výrobek nebo službu, a uspět tak v konkurenci, je už naprosto závislá na poskytování a šíření informací. Globální podnikání vyžaduje vysoce odborné znalosti trhů

v různých částech světa, zejména mezinárodní a místní ekonomiky a zákonů. Takovéto informace se stávají základní surovinou. Výroba zboží a poskytování služeb se

Schopnost prodat výrobek, a uspět tak v konkurenci, je už naprosto závislá na poskytování a šíření informací. Globální podnikání vyžaduje vysoce odborné znalosti trhů v různých částech světa.

stávají podřízenými vůči systémům zprostředkování informací. K největšímu růstu nových pracovních příležitostí dochází ve vyspělých zemích v oblasti shromažďování, vyhodnocování a poskytování informací.

Deregulace, otevírání
dveří globalizaci

Urychlení globalizace bylo od počátku 70. let umožněno a podpořeno politikou, která rušila dosavadní nezávislé bariéry. Postupně uvolňování světového zahraničního obchodu se zbožím probíhalo od 2. světové války v rámci *Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT)*. I přes pokrok, kterého bylo v posledních třiceti letech dosaženo, zde postupovalo uvolňování bariér pomaleji než v případě mezinárodních finančních trhů.

S rozpadem brettonwoodského systému byl mezinárodní měnový a finanční systém s výraznou kontrolou finančních toků nahrazen deregulovaným režimem, vyznačujícím se minimální kontrolou vlád nad mezinárodními přesuny kapitálu. *Deregulace* vedly ke vzniku a rozvoji globálního kasina, umožnily nadnárodní společnostem využívat výhod daňových rážů (např. Bahamy, Bermuda, Kajmanské ostrovy, Lichtenštejnsko, Panama, Seychely) a usnadnily jejich globální expanzi.

JAK SE DĚLÁ GLOBÁLNÍ EXPANZE – PŘÍKLAD KONCERNU ABB

Švédsko-švýcarský koncern ABB Asea Brown Boveri vznikl v roce 1987 fúzí švédské firmy ASEA AB a švýcarské BBC Brown Boveri Ltd. Konec 80. let byl ve znamení expanze firmy akvizicemi v západní Evropě a USA. V průběhu roku 1988 koncern získal 15 společností a v roce 1989 dalších 40 firem včetně Westinghouse Electric Corp. z USA.

V roce 1990 začíná ABB agresivní expanzi do zemí střední a východní Evropy a Asie. Například již koncem roku 1992 ABB zaměstnává ve střední a východní Evropě 20 tisíc lidí ve 30 společnostech. Koncem roku 1994 zaměstnává v Asii 30 tisíc lidí v asi 100 podnicích. V Severní Americe a západní Evropě se koncern již výrazně nerozšiřuje. Dochází zde ke stabilizaci a začíná fáze restrukturalizace, charakteristická snižováním zaměstnanosti a zvyšováním výdajů na výzkum a vývoj. Mezi lety 1990 až 1995 koncern zrušil 54 tisíc pracovních míst v západní Evropě a Severní Americe; ve střední a východní Evropě a v Asii naopak zřídil 46 tisíc nových pracovních příležitostí.

Zvyšování počtu zaměstnanců ve střední a východní Evropě a v Asii a snižování některých druhů pracovních míst v západní Evropě a Severní Americe pokračuje i v druhé polovině 90. let. ABB touto strategií snižuje vysoké výrobní náklady v západní Evropě a USA, expanduje na nové trhy a upevňuje tak svoji konkurenceschopnost v rámci globální ekonomiky. Koncem 90. let ABB posílila svoji pozici řadou dalších akvizic ve vyspělých zemích. Zrušením regionální úrovně řízení pak zvýšila rychlost a pružnost při vnitropodnikovém rozhodování. V současnosti ABB sídlí ve více než 100 zemích světa a zaměstnává přes 170 tisíc lidí. V roce 1998 se v Evropě (včetně střední a východní Evropy a Ruska) koncentrovalo 64 % zaměstnanců firmy, v Severní a Jižní Americe 16 %, v Asii 14 % a na Středním východě a v Africe 6 % zaměstnanců. Koncern se skládá z více než 1000 společností s 4500 produkčními místy, které řídí centrála.

Internacionalizace finančních toků se stala jedním z nejvýznamnějších mechanismů globalizačního procesu. V dnešní době mohou být miliardy dolarů přesunuty mezi lokálními finančními trhy pouhým stisknutím tlačítka počítače.

Globalizace byla zároveň podporována změnou politických priorit národních vlád, kterou můžeme charakterizovat jako přechod od sociálního státu k liberálně orientované politice.

Po 2. světové válce byla nalezena určitá obecně akceptovaná a relativně stabilní rovnováha při rozdělování vytvářeného bohatství mezi vlastníky výrobních prostředků, pracující a stát. Období, které trvalo až do konce 60. let, se nazývá zlatým věkem kapitalismu a bylo charakterizováno plynulým ekonomickým růstem, plnou zaměstnaností a zajištěním sociálních služeb obyvatelstvu.

Poválečný systém se vyznačoval fordistickým režimem akumulace (masová produkce a masová spotřeba), keynesiánským přístupem k ekonomické regulaci (politika stimulace poptávky prostřednictvím státních výdajů) a sociálně orientovaným (welfare) systémem společenské regulace (veřejný sektor zajišťující celospolečenský podíl na rozdělování vytvářeného bohatství prostřednictvím vyjednávání v tripartitě mezi státem, zaměstnavateli a odbory).

Od konce 70. let se výrazně prosazuje politika podporující rozvoj volného trhu. Průkopníky nové politiky deregulace byli Ronald Reagan v USA a Margaret Thatcherová ve Velké Británii.

Politika deregulace byla zakotvena ve čtyřech výchozích principech: 1) veřejný sektor je příliš rozsáhlý, nákladný a příliš zasahuje do ekonomiky i života občanů; 2) trh je mnohem citlivější a efektivnější mechanismus než jakékoliv plánování veřejného sektoru; 3) soukromé ekonomické subjekty jsou téměř ve všech sférách ekonomiky mnohem efektivnější než státní podniky; 4) snížení závislosti firem a domácností na veřejném sektoru povede k znovuobje-

vení tradičních hodnot, zejména individuální iniciativy, samostatnosti a podnikání. George Soros ve své knize *Krise globálního kapitalismu* hovoří o nástupu ideologie tržního fundamentalismu, který velebí: Všechny překážky bránící rozvoji volného trhu musejí být odstraněny.

Pro politiku 80. a 90. let byla kromě již zmíněné liberalizace zahraničního obchodu příznačná deregulace vnitřních trhů, restrukturalizace příjmů a výdajů státních rozpočtů a vytváření systémů pobídek pro přilákání zahraničních investic.

Postupně se také proměňovaly vztahy mezi veřejným a soukromým sektorem. Liberální politika dala větší důvěru fungování volného trhu a vedla ke snižování př-

Ve snaze získat investice se veřejný sektor vzdává částí svých příjmů ve prospěch soukromých nadnárodních společností, které navíc mají díky poskytnutým výhodám příznivější podmínky pro podnikání než domácí podniky

mých státních intervencí. V této době přestal být veřejný sektor vnímán jako přímý poskytovatel služeb v určitých oblastech. Od této chvíle má jeho role spočívat ve vytváření vhodných podmínek pro ekonomický rozvoj.

Stát se vzdává některých rozhodovacích pravomocí, které získal po 2. světové válce. Děje se to třemi základními způsoby. Prvním je *institucionální deregulace*, tj. omezení řídicích a rozhodovacích pravomocí orgánů veřejného sektoru. Druhým nástrojem je privatizace, která se týká velkých, státem ovládaných státních podniků, komunálního bydlení, zdravotnictví, školství, sociálních a dalších služeb. Třetí oblastí je dokončení plně liberalizace cen,

například deregulací nájemného v bytovém sektoru.

Přechod k liberální politice byl do značné míry reakcí na ekonomickou recesi 70. let, která vedla k omezování příjmů veřejných rozpočtů a naopak k rostoucím požadavkům na výdaje v sociální oblasti. Rostoucí sociální výdaje však nešlo plně pokrývat ze stávajících příjmů, navíc ekonomická situace vyžadovala snížení daňového zatížení firem. Podíl veřejných rozpočtů na HDP nijak výrazně nepoklesl. Změnila se však struktura příjmů i výdajů ve prospěch kapitálu a ekonomického rozvoje. Daňové zatížení kapitálu a pracovní síly pokleslo, rozšířily se jiné formy zdanění, zejména spotřeby. Daňové zatížení se tak přesunulo od kapitálu k občanům.

K restrukturalizaci došlo také u výdajů na sociální zabezpečení a dalších oblastech (např. v regionální politice): před plošnými podporami dostávají přednost podpory výběrové.

Namísto přímých investic do infrastruktury a do ekonomických aktivit veřejného sektoru začíná stát různými formami spolupráce veřejného a soukromého sektoru podporovat investice soukromých firem.

V průběhu 80. a 90. let začaly centrální i místní vlády uplatňovat nástroje pro přilákání zahraničních investic. Pro investory jsou například vytvářeny speciální bezcenné zóny. Dovoz surovin a vývoz zboží vyrobeného v těchto zónách nepodléhá standardním celním sazbám. Pro přilákání zahraničních investorů jsou navíc vytvářeny soustavy pobídek, zahrnující daňové prázdny, dotace na vytvoření pracovních míst, hrazení nákladů na rekvalifikaci pracovní síly nebo poskytnutí pozemků za nižší než tržní cenu nebo dokonce zdarma.

Ve snaze získat investice a vytvořit pracovní příležitosti se tak veřejný sektor vzdává částí svých příjmů ve prospěch soukromých nadnárodních společností, které navíc díky poskytnutým výhodám mají příznivější podmínky pro podnikání než domácí podniky.

Přerozdělení moci
od států k firmám

Globalizace má rozsáhlé společenské důsledky. Mezi nejzávažnější patří umocňování nerovnoměrného sociálního a ekonomického rozvoje, který vyplývá z toho, že firmy, jednotlivci a jejich prostřednictvím i lokality, města a státy mají rozdílnou sílu a schopnost aktivně se zapojit do globalizace. Přerozdělení moci, které přináší globalizace, se však nepromítá jen do nerovnosti mezi lidmi, firmami nebo regiony. Klíčoví aktéři globalizace ovlivňují charakter a priority veřejného sektoru.

Hospodářská moc se v současnosti soustřeďuje do rukou silných nadnárodních společností. Roční obrat 200 největších nadnárodních společností předčí všechny národní ekonomiky světa bez devíti největších. Ze sta největších hospodářských celků víc než polovina nejsou státy, nýbrž nadnárodní společnosti.

Pokračování na straně 21

Pokračování ze strany 20

Obrat General Motors je větší než hrubý domácí produkt Dánska, Fordův větší než Jihoafrické republiky a Toyoty větší než Norska. Hrubý domácí produkt České republiky je třetinou obratu General Motors nebo polovinou obratu obchodního řetězce Wall-Mart Stores.

Nadnárodní společnosti přinášejí do zemí, ve kterých se rozhodly investovat, celou řadu výhod. Nejde jen o příliv kapitálu ve formě přímých zahraničních investic a o nárůst výrobních kapacit, ale i o vytváření nových pracovních příležitostí, o zdokonalení

Obrat General Motors je větší než hrubý domácí produkt Dánska. Hrubý domácí produkt České republiky je třetinou obratu General Motors nebo polovinou obratu obchodního řetězce Wall-Mart Stores.

výrobních postupů a zavedení nových technologií, o rozpočtové příjmy z nové produkce či o zlepšení obchodní bilance země.

Přínos nadnárodních společností však může být jen zdánlivý. Zisky z výroby nemusí být investovány v místě vzniku, ale mohou být převedeny do mateřské firmy. Zpětný proud financí tak může po čase překonat původní investici. Velkým problémem jsou úniky na daních, k nimž nadnárodní společnosti zcela legálně používají tzv. transferové ceny. Nelze zapomenout ani na vstupní náklady na přilákání zahraničních investic, jako jsou například výdaje z veřejných rozpočtů na vybudování infrastruktury. Stejně tak nelze zapomenout na peníze, které vzhledem k poskytnutým daňovým a dalším úlevám nikdy nedotekly do rozpočtů státu, regionů či obcí.

Pod tlakem nadnárodních společností - a také mezinárodních institucí, jako je například Mezinárodní měnový fond a Světová banka - pokračují státy v uvolňování trhu, snižují intervence a omezují sociální výdaje. Státy, regiony a města navíc mezi sebou v současnosti soutěží o přilákání a udržení co největšího množství kapitálu. Na poskytování výhod zahraničním společnostem reagují domácí fir-

my a žádají podpory, které jim umožní přežít v narůstající mezinárodní konkurenci.

Role centrálních vlád při ovlivňování toho, kde bude stavět zahraniční investor, je čím dál více doplňována přímým vyjednáváním mezi firmami a místními samosprávami, které se snaží zahraniční investory přilákat na své území. Různé výhody tak investorům nabízejí všechny úrovně územní správy a jejich snaha o vytvoření co nejatraktivnějších podmínek pro kapitál často dostává přednost před ostatními politickými cíli, například rozvoje bydlení, veřejné dopravy, životního prostředí apod. Úloha státu při udržení zaměstnanosti, rozumné úrovně příjmů a při poskytování sociálního zajištění občanů je navíc výrazně omezena schopností nadnárodních společností vyhnout se daním a odstěhovat výrobu z oblastí s drahou pracovní silou.

Globalizace tak vede k přerozdělení moci od vlád států ve prospěch nadnárodních společností, od veřejného k soukromému sektoru. Přestože si státy udržují svoji suverenitu, ekonomické subjekty s aktivitami na globální úrovni ovlivňují svými požadavky vlády jednotlivých států tak, aby pravidla hry byla formulována v jejich prospěch. Deregulace trhů upřednostňuje nejsilnější koncerny a vede k dalšímu umocňování jejich síly a bohatství.

Hráči v globálním kasinu

Nadnárodní společnosti vytvářejí nový druh moci, která se v mnoha ohledech vymyká z vlivu vlád a naopak do značné míry jejich rozhodování formuje. Ekonomická prosperita jednotlivých států je čím dál více ovlivňována pohyby na světových finančních trzích. Vlády a centrální banky mají stále menší možnosti obrany vůči finančním spekulacím a dopadům ekonomických událostí, k nimž došlo na druhé straně světa.

Přesuny peněz jsou totiž v současnosti mimo kontrolu jednotlivých vlád a představují pro národní ekonomiky značnou hrozbu. Spekulanti na světových peněžních trzích mohou způsobit pád i velmi silných měn, jak například naznačil George Soros při útoku na britskou libru. Hráči v globálním kasinu dnes ovlivňují osudy milionů lidí.

Pohyby na finančních trzích jsou pro národní ekonomiky důležitější než investice nadnárodních společností. Ty sice jednájí velmi

pružně, mohou využívat transferových cen atd., ale finanční kapitál má nesrovnatelně větší operační možnosti. Převaha spekulativních peněžních toků nad investicemi do výroby či obchodu se zbožím a službami však představuje ve vytváření globální ekonomice významný prvek nestability.

Nerovnoměrný rozvoj: vítězové a poražení

Téměř všechna místa na zeměkouli jsou dnes nějakým způsobem globalizací ovlivněna. Většina z nich je však pouhým příjemcem vlivů globalizace a pouze na několika málo místech dochází ke skutečnému vytváření a formování základního charakteru globalizačních procesů. Naprostá většina aktérů, kteří globalizaci utvářejí, sídlí v největších světových metropolích. A právě významná města představují jedny z mála lokalit, které vycházejí z globalizační poměrně úspěšně.

Spojitost mezi ekonomickou globalizací a nerovnoměrným rozvojem zemí a regionů světa je patrná z důsledků nové mezinárodní dělby práce. Rutinní výroby a služby, které jsou náročné na množství pracovníků, se koncentrují v rozvojových zemích (kde je navíc nižší organizovanost zaměstnanců v odborech, volnější státní normy v oblasti bezpečnosti práce či životního prostředí a také levnější pozemky a další výrobní vstupy). V jádrových oblastech vespolek zůstávají řídicí funkce, jednotky zajišťující výzkum a vývoj a dále i provozy vysoce náročné na kapitálové investice a kvalifikovanou pracovní sílu.

Různé výhody investorům nabízejí všechny úrovně územní správy a jejich snaha o vytvoření co nejatraktivnějších podmínek pro kapitál často dostává přednost před ostatními politickými cíli

Nová mezinárodní dělba práce má v různých regionech světa odlišné dopady. Ve vyspělých zemích světového jádra dochází v důsledku přemísťování některých k deindustrializaci, která má výrazný vliv na růst nezaměstna-

nosti. Na druhé straně se zde koncentrují ředitelství, oddělení výzkumu a vývoje a technologicky náročná odvětví. V jádrových oblastech vyspělých zemí tak výrazně rostou především výrobní služby, zahrnující služby finanční (banky, pojišťovny, investiční společnosti) a další servis pro podniky (realitní, poradenské, právní a účetní firmy, reklamní agentury apod.)

Země světové semiperiferie, zejména nově industrializované země, získávají rozvojové impulzy z účasti na rozvoji globální ekonomiky. Pobočky firem působících v oblasti výrobních služeb se usidlují v hlavních městech. Přímé zahraniční investice nadnárodních společností přinášejí pracovní místa, lepší technologie a celkový ekonomický rozvoj, neboť některé místní firmy se mohou podílet na subdodávkách.

Nejnovější technologie a hlavně výzkum a vývoj však zůstávají ve vyspělých zemích.

V zemích světové semiperiferie se zakládají především výroby náročné na množství pracovní síly. Výrobní technologie jsou vzhledem k předchozímu stavu ekonomik těchto zemí sice pokročilé, nikoliv však vzhledem k vyspělým a kapitálově náročným výrobám vyspělého světa. Pokrok může tudíž zároveň znamenat i pokračující prohlubování rozdílů mezi vyspělými zeměmi světového jádra a státy semiperiferie.

Země světové periferie, které se buď samy separují od dominantní západní protřiny a prodemokratické kultury, nebo které jsou vzhledem ke své zaostalosti nadnárodními společnostmi a globálním kapitálem opomíjeny, jsou z globální ekonomiky vyčleněny.

Mezi nejvýznamnější makrogeografické dopady globalizace patří: 1) vytváření nové hierarchie světových měst, propojených aktivitami nadnárodních společností v oblasti výrobních služeb; 2) intenzifikace ekonomické provázanosti vyspělých zemí; 3) nová prostorová dělba práce mezi zeměmi světového jádra a státy světové semiperiferie a 4) prohlubující se izolace zemí světové periferie.

Rozmanitě studie upozorňují, že propast mezi vítězi globalizace a poraženými je čím dál větší. Podíl nejchudší pětiny lidstva na celosvětovém příjmu činí dnes 1,1 % oproti 1,4 % v roce 1991 a 2,3 % v roce 1960. Poměr rozdílu příjmů nejbohatší a nejchudší pětiny vzrostl z 30:1 v roce 1960 na 61:1 v roce 1991, na 78:1 v roce

1994 a v současné době je odhadován na 86:1.

Velké vzdálenosti se zkracují, malé zvětšují

Globalizační procesy ovlivňují politické, ekonomické, sociální a kulturní změny nejen na celosvětové úrovni, ale i na všech nižších úrovních - včetně lokální. Podstata globalizace spočívá nejen ve vytváření samotného glo-

Propast mezi vítězi a poraženými je čím dál větší. Poměr rozdílu příjmů nejbohatší a nejchudší pětiny vzrostl z 30:1 v roce 1960 na 61:1 v roce 1991, na 78:1 v roce 1994 a v současné době je odhadován na 86:1.

bálního, ale zároveň i ve vytváření nových vztahů mezi globálním a lokálním, regionálním, národním a mezinárodním. Známý britský sociolog Anthony Giddens popisuje v knize *Důsledky modernity* (The Consequences of Modernity) globalizaci jako intenzifikaci společenských vztahů na celosvětové úrovni, která vede k propojování velmi vzdálených lokalit takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se na míle daleko a naopak.

Mezi místy, kde se globální dopady projevují nejviditelněji, patří velká města. Proměny současných měst jsou čím dál významnější ovlivněny i přímo utvářeny jevy a procesy mimo jejich území, a dokonce i mimo hranice států, v nichž se nacházejí. V posledních letech nabývají na významu zejména mechanismy, které propojují místní dění ve městech s procesy rozvíjejícími se na globální úrovni.

Aktéři globalizace (firmy, organizace i jedinci), kteří se aktivně pohybují na mezinárodní úrovni a utvářejí globalizaci, představují hlavní síly formující charakter současných změn i na místní úrovni, zejména ve velkých městech. Globalizační procesy působí na všechny lokality, na všechna města. Vliv globalizace se však podstatně liší podle toho, zda se město nachází v jádru, ve světové semiperiferii, nebo na periferii.

Pokračování na straně 22

Slovníček globalizace

DEREGULACE, ODBOURÁVÁNÍ VŠECH PŘEKÁŽEK A NOREM

Deregulaci ve své knize *Abeceda prosperity* výstižně charakterizuje Jan Keller: „Deregulace je jedním z ústředních hesel neoliberalní ekonomiky a politiky. Oficiálně znamená odbourání všech překážek, jež brání rozvoji svobodného trhu jako nejvyššího garanta všelidové prosperity. Ve vyspělých zemích jsou za takové překážky považovány normy a instituce umožňující chod státu. Deregulace zde fakticky slouží k omezení hospodářských aktivit kontrolovaných veřejnými institucemi demokratického státu a k přenesení těchto aktivit na byrokraticky komplexní nadnárodní společnosti. V důsledku toho se vytrácí i minimální možnost demokratické kontroly a deregulovaná aktivita se přesunuje do sfér pro veřejnost zcela neprůhledných.“

SLABÝ SLUHA SILNÝCH PÁNŮ (pobídky pro zahraniční investory v éře globalizace)

Eva Klvačová výstižně popsala vztahy mezi státem a zahraničními investory: „První stát, který se rozhodl přilákat zahraniční investory soustavou zvláštních pobídek, položil základy pro vydírání všech států všemi zahraničními investory. Od té doby může rozmazlený a zpykovaný zahraniční kapitál tvrdit, že ve všech vybraných zemích, které mu soustavu zvláštních pobídek nenabídnou, je znevýhodňován a diskriminován. A všude ve světě se státy předbíhají v lákání zahraničních investorů novými, ještě lepšími stimuly a ve jménu rovnosti pravidel vytvářejí pravidla čím dál tím nerovnější.“ (týdeník *Ekonom* č. 41 z roku 1998)

Nejde vlastně o nic jiného než o dobývání bezprávné renty. Cílem je přimět tvůrce pravidel hry, aby je tvořil pro lobbujícího, poskytl mu neoprávněnou výhodu a přiznal právo na pobírání nezasloužené renty. Využití státu jednotlivci a nátlakovými skupinami s cílem získání renty vede k celospolečenským ztrátám.

Dnes jde o globalizovanou dobývání renty. Zahraniční investoři lobbují u národních vlád za poskytnutí výhod v podobě daňových prázdnic, nebo lobbují u MMF za to, aby reformujícím se zemím byla předepsána devalvace či politika vysokých úrokových sazeb. Přestože v prvním případě je dobývání renty viditelnější a v druhém případě zůstává skryto, jde o stejný princip. V současnosti se dobývání renty děje pod maskou liberalismu, i když s vlastní ideologií nikdy nemělo, nemá a ani nebude mít nic společného.

TRANSFEROVÉ CENY ČILI ČAROVÁNÍ S DANĚMI

Místní pobočky nadnárodních společností často nevyrobí finální výrobky, ale jsou zapojeny do dělby práce v rámci koncernu. Účtovací ceny pro vnitrokoncernové převody se nazývají **transferovými cenami**.

Ve většině případů jsou ovlivněny řízením nadnárodní společnosti, které podřizuje výsledky pobočky zájmu koncernu. Pomocí transferových cen lze například obejít vysoké daně z příjmů tak, že se transferové ceny u dovozu nasadí vysoko a u vývozu nízkou, takže se zisk firmy udržuje v dané zemi uměle nízkou.

Nadnárodní společnosti často využívají tzv. daňové oázy, tj. země, které cizí prostředky nezdaňují, nebo je zdaňují velmi nízkými sazbami - například Lichtenštejnsko, kde je počet obyvatel téměř shodný s počtem tam umístěných poboček.

Daňové oázy jsou užitečné při transferech výrobků mezi pobočkami ve dvou zemích. Výrobek z první země je prodán za nízkou cenu pobočce v daňové oáze. Výrobce tak sníží své zisky a ušetří na daních. Pobočka v oáze obratem výrobek prodá za vysokou cenu pobočce v další zemi, které tak narostou náklady, sníží se zisk i odvedené daně. Zisk vzniklý rozdílem obou cen je deponován v daňové oáze a může být použit k další expanzi. Země, kde taková firma vyrábí, nevládní pouze na daních. Negativně ovlivněna je i její obchodní bilance.

Slovníček globalizace

„ZMENŠOVÁNÍ SVĚTA“
A JEHO SOCIÁLNÍ DOPADY

Zvyšující se pohyb a komunikace v prostoru a rozšiřování sociálních kontaktů v prostoru vedou ke změnám našeho vnímání okolního světa, který se nám téměř smršťuje před očima. Narůstající prostorová mobilita a překonávání bariér kladených prostorem jsou umožněny technologickým pokrokem v oblasti dopravních, komunikačních a informačních technologií. Jedním z významných průvodních jevů globalizace je tato rychle postupující „časoprostorová komprese“.

Zatímco doručení zprávy mezi sousedními sídly trvalo před několika staletími hodiny, důležitá zpráva dokáže dnes obletět svět prakticky okamžitě. Role prostoru a času v lidském životě i v organizaci produkce se v posledních letech dramaticky změnila.

Časoprostorová komprese má významné sociální dopady. Antony Giddens hovoří o geografickém rozpínání sociálních kontaktů, které na jedné straně vede k oslabování integrace sociálních vztahů v lokalitách a na druhé straně k jejich rozšiřování v téměř nekonečném prostoru.

Různí jednotlivci i sociální skupiny mají v rámci časoprostorové se smršťujícího světa velmi odlišné postavení. Ne všichni stejně využívají či mohou využívat výhod informačních technologií. Vytváří se ostrý kontrast mezi těmi, kteří jsou součástí globální komunikační sítě, a těmi, kteří k ní přístup nemají.

Nerovnoměrnosti v možnostech využívání informačních systémů (např. internetu), vyplývající z rozdílu mezi prvním a třetím světem, městy a venkovem, starší a mladou generací nebo majetnými a chudými, vedou k posilování existujících a k vytváření nových sociálních nerovností. Například užívání internetu odráží existující sociální rozdíly a dále prohlubuje odlišnosti ve schopnostech lidí při orientaci a mobilitě v dnešní informační společnosti.

MOC INFORMACÍ
V INFORMAČNÍ SPOLEČNOSTI

Uznávaný sociolog Manuel Castells, autor mnoha publikací o informační společnosti, jí definuje jako společnost, jejíž zdroje ekonomické produktivity, kulturní hegemonie a politická a vojenská moc závisí na schopnostech získávat, shromažďovat, ukládat, analyzovat a vytvářet informace a znalosti.

Informace a znalosti byly důležitým faktorem ekonomické akumulace a politické moci i v minulosti, ale v současné době technologické, sociální a kulturní kontextu se informace stávají přímo výrobní silou. Vzhledem k informačnímu propojení celého světa a k automatizaci většiny standardních rutinních výrobních i řídicích úkonů, je kontrola nad informacemi, znalostmi a informačními technologiemi nezbytnou podmínkou k ovlivňování organizace a fungování společnosti ve prospěch držitelů informací a informačních technologií.

TŘI ZÓNY SVĚTA: JÁDRO,
SEMIPERIFERIE A PERIFERIE

Světznámý sociolog Immanuel Wallerstein ve svých knihách o moderních světových systémech rozdělil státy podle jejich postavení v rámci světové ekonomiky do tří základních skupin: státy jádra, semiperiferie a periferie. Vzhledem k dynamice světového ekonomického systému se postavení států a jejich zařazení může měnit.

Jádrem je charakterizováno vysokou ekonomickou výkonností, vysokými příjmy, vyspělými technologiemi, kapitálově náročnou produkcí a pestrou odvětvovou skladbou výroby a služeb.

Periferii naopak charakterizují nízké příjmy, jednoduché až primitivní technologie, produkce náročná na pracovní sílu a neúplná odvětvová skladba.

Semiperiferie je přechodnou oblastí se smíšenými znaky jádra a periferie.

Dokončení ze strany 21

Ve velkých městech vyspělého světa a nově industrializovaných zemí vedle sebe existují aktéři, kteří globalizační proces vytvářejí, i ti, kterým nezbývá nic jiného, než se vlivům globalizace přizpůsobovat. Pro dění ve městech na světové periferii vytváří globalizace takové prostředí, které místní aktéři stěží mohou ovlivnit.

Velká města se v současnosti vyznačují nebyvalou dynamikou proměn. Ta je dána několika obecnými trendy společenských změn, jejichž kořeny vycházejí z globalizace. Jde o internacionalizaci (kapitálu i pracovních sil), omezení

Ve velkých městech vyspělého světa a nově industrializovaných zemí vedle sebe existují aktéři, kteří globalizační proces vytvářejí, i ti, kterým nezbývá nic jiného, než se vlivům globalizace přizpůsobovat

vlivu veřejného sektoru, ekonomickou restrukturalizaci (omezování tradiční průmyslové výroby - deindustrializace), rozvoj výrobních služeb, sociální polarizaci a postmoderní způsob městského života.

Narůstající internacionalizace se ve velkoměstech projevuje především v ekonomických sektorech, kde je výrazný podíl firem v zahraničním nebo mezinárodním vlastnictví (např. finančnictví a služby podnikům), dále při financování, výstavbě, pronájmu a prodeji nových komerčních nemovitostí mezinárodního standardu a také na trhu práce, kde se vyčleňuje skupina manažerů a zaměstnanců zahraničních společností, pohybujících se mezi velkými světovými centry.

Důsledky globalizace v místní politice měst

Rozvoj globalizace byl podpořen politikou deregulace. Globalizace však rovněž zpětně působí na měnící se charakter vztahů mezi veřejným a soukromým sektorem ve městech. Proměny měst jsou stále více ovlivňovány nadnárodním kapitálem. Při absenci regulačních mechanismů na mezinárodní a národní úrovni nezbývá místním vládním mnoho jiných možností než se tlakům globální ekonomiky přizpůsobit.

Pod vlivem globalizace a neoliberální ideologie se ve městech prosazuje politika místního ekonomického rozvoje, která upřednostňuje podporu soukromému sektoru (vytvářením přítažlivého podnikatelského prostředí a poskytováním investičních pobídek) před výdaji v oblasti sociálních služeb, komunálního bydlení, hromadné dopravy či životního prostředí. Města mezi sebou soutěží o nové, zejména zahraniční investice. Přednost mají pružná (ale dílčí) rozhodnutí před celkovým a dlouhodobým plánováním, jehož cílem byl harmonický a rovnoměrný rozvoj města.

Velkoměsta už nejsou vhodným místem k umístění výroby. Mohou však získat strategickou roli v globálním ekonomickém systému. Globální ekonomika se vyznačuje rozmístěním výrobních kapacit po celé planetě. Vzhledem ke koncentraci vlastnictví musí být její řízení soustředěno do několika málo center. Pro globalizující se města je příznačná velká koncentrace ředitelství nadnárodních společností, finančních firem a služeb pro podniky, firem z technologicky nejprogressivnějších ekonomických sektorů a příznačná i trhem pro novinky ve světě technologií a módy.

V důsledku globalizace dochází ve městech k ekonomické restrukturalizaci, zejména k omezování průmyslové výroby a k rozvoji výrobních služeb. Deindustrializace je do určité míry způsobena i novou mezinárodní dělbu práce, při níž dochází k přemísťování některých výrobních závodů z vyspělých zemí do třetího světa.

Hlavním důvodem růstu výrobních služeb v největších světových městech je soustředění řídicích funkcí globální ekonomiky. Zatímco deindustrializace postihuje většinu velkých měst ve vyspělých zemích, ne všechna města získávají v rámci globální ekonomiky nové funkce. Ekonomická restrukturalizace má tudíž rozdílný průběh a dopady podle postavení města v rámci globální dělby práce.

Sociální polarizaci lze stručně charakterizovat jako nárůst bohatých i chudých a úbytek střední vrstvy obyvatel. Za jednu z hlavních příčin sociální polarizace jsou považovány dopady ekonomické restrukturalizace na trh práce. V důsledku ekonomických změn roste podíl vedoucích a odborných pracovníků, snižuje se zastoupení pracovních míst s průměrnými mzdami a roste počet málo placených zaměstnání, ob-

časných zaměstnání s nestálými příjmy a počet nezaměstnaných. Trh práce se z hlediska mzdového ohodnocení zaměstnanců polarizuje.

Sociální polarizaci však nelze spojovat pouze se změnami na trhu práce, ale i se snižující se rolí sociálního státu, což vede k polarizaci příjmů domácností. Sociální polarizace přináší územní koncentraci dvou krajních sociálních skupin žijících v těsném sousedství uvnitř městského prostoru, a to jednak chudých, nezaměstnaných a vyčleněných ze společnosti, jednak skupiny manažerů a profesionálů s vysokými příjmy. Sociální polarizace se projevuje narůstající segregací chudých a separací bohatých a utvářením tzv. duálního a rozděleného města.

Postmoderní způsob městského života, kultury a architektury je v globalizujících se městech charakterizován prolínáním místních a nadnárodních vlivů, které přinesla ekonomická a kulturní internacionalizace. Na jedné straně přináší globalizace homogenizaci spotřeby prostřednictvím stejného zboží, nabízeného nadnárodními společnostmi ve všech koutech planety, na druhé straně nám umožňuje seznámit se s rozmanitostí kultur z různých konců světa.

Globální a lokální kultury se ve velkých městech navzájem prolínají. Globalizace přináší větší názorovou pluralitu a příklon k individualismu. Zdůrazňována je specifická místa a architektury, kterou v mnoha městech nadnárodní společnosti využívají ke zviditelnění sídel svých ředitelství v urbanistické struktuře měst. Investoři a developeři nákupních center využívají vizuálních charakteristik k přilákání spotřebitelů. Kulturní strategie jsou využívány soukro-

Specifičnost místa a architektury v mnoha městech nadnárodní společnosti využívají ke zviditelnění sídel svých ředitelství v urbanistické struktuře měst. Kulturní strategie jsou využívány firmami k posílení jejich vlivu a k prezentaci moci.

mými firmami k posílení jejich vlivu, konkurenceschopnosti a k prezentaci jejich moci. Postmoderní město je koláží minulosti a přítomnosti, místního a globálního, stan-

dardního a specifického, reálného a umělého.

Nové ekonomické funkce globalizujících se měst se soustřeďují v centrálních částech měst a zejména v nově vytvářených komerčních komplexech. Nové společenské elity žijí v nových rezidenčních komplexech v centru města, v některých luxusních čtvrtích nebo v uzavřených a hlídávaných předměstských komunitách. Na druhé straně však v městech ovlivněných globalizací narůstají dnes nevyužívané zóny znečištěných a kontaminovaných pozemků se zbytky výrobních hal a skladů. Pouze některé z nich se v posledních dvou desetiletích podařilo oživit. Úspěšné projekty oživení městského prostředí se zpravidla týkají atraktivních území na březích řek, jezer či moří.

V globalizujících se městech však narůstá i podíl upadajících rezidenčních čtvrtí a ve Spojených státech ghet lidí vyčleněných ze společnosti. Vytváření ostrých prostorových hranic mezi světem bohatství a světem chudoby vidí autoři knihy Globalizující se města (Globalizing Cities) Američan Peter Marcuse a Holanďan Ronald van Kempen jako jednu z nejvýznamnějších charakteristik současného globalizujícího se měst.

Globalizace politiky,
téma pro 21. století

Globalizace je v současnosti ve svých počátcích. Soukromý sektor, ekonomika a volný trh získaly prostřednictvím nadnárodních společností a globálních finančních trhů předstih před veřejným sektorem a jinými než ekonomickými stránkami rozvoje společnosti. Zatímco se ekonomické aktivity integrovaly globálně, veřejný sektor působil především na národní a nižších úrovních. Rozhodování institucí veřejného sektoru se navíc dostalo pod tlak stále mobilnějšího nadnárodního kapitálu. Období živelné globalizace prostřednictvím tržní expanze největších společností v prostředí deregulovaných mezinárodních i domácích trhů přineslo nové přerozdělení zdrojů a moci v rámci soukromého sektoru i mezi soukromým a veřejným sektorem.

Globalizace je však přirozeným a zřejmě nevyhnutelným procesem společenské integrace na vyšší úrovni, než tomu bylo doposud, a nesporně přináší celkový společenský pokrok. Její počáteční živelná fáze, charakterizovaná ekonomickou expanzí, během níž se jednotlivé nadnárodní firmy snažily rozšiřovat své trhy a získávat

výhody, však měla celou řadu negativních dopadů. Ty se postupně pod tlakem veřejnosti dostávají do zorného úhlu politiků.

Ekonomickou globalizaci, a zejména ty její stránky, které mají negativní důsledky pro společnost, je potřeba mít pod veřejnou kontrolou. Globální integraci ekonomických aktivit soukromého sektoru musí následovat globální integrace institucí veřejného sektoru, aby bylo možno vývoj společnosti v nadnárodním měřítku

V dlouhodobé perspektivě vznikne nová mocenská rovnováha mezi veřejnými a soukromými zájmy. Nadnárodní společnosti budou po fázi rozdělování trhů a moci usilovat o vytváření stabilního prostředí.

demokraticky ovlivňovat. Prvním krokem k dosažení nového stabilního systému společenské regulace je odklon od tržního fundamentalismu neoliberální politiky konce 20. století.

Můžeme očekávat, že teprve 21. století bude plně ve znamení globalizace. Globalizace není v současnosti kompletní, neboť zahrnuje pouze ekonomiku, a nikoliv demokratické rozhodování.

Podle mého názoru bude k nadnárodní integraci aktivit veřejného sektoru docházet postupně, mnohem pomaleji, než tomu bylo u ekonomické globalizace. V dlouhodobé perspektivě však přinese novou mocenskou rovnováhu mezi veřejnými a soukromými, společnými a individuálními zájmy.

K vytváření nového globálního systému společenské regulace přispějí dva hlavní faktory. Prvním bude vnitřní aktivita institucí veřejného sektoru a druhým vnější tlak velkých nadnárodních společností, které po fázi rozdělování trhů a moci v rámci globální expanze budou usilovat o vytváření stabilního prostředí, v němž si budou moci uhlájit a zachovat své pracovní pozice.

email: sykora@natur.cuni.cz